Nobelprijs voor dichter/toneelschrijver uit de regio

Derek Walcott:

Westerse zegening van Caribische Literatuur

= door Aart Broek =

TOT DONDERDAG 8 oktober jongstleden zou in een leerboek over Westindische literatuur de volgende opdracht voor middelbare scholieren niet hebben misstaan: "Schrijf een brief aan de hooggeleerde heren en dames van de Zweedse Academie voor Schone Kunsten - Sturegatan 14, 11436 Stockholm - en herinner het gezelschap aan het bestaan van een Engelstalige Caraïbische literatuur. Het is tenslotte al dertig jaar geleden dat een Caraïbisch auteur de Nobelprijs voor de Literatuur kreeg. In 1960 mocht de Franstalige Saint-John Perse, geboren op het eiland Ilet des Feuilles bij Guadeloupe, als eerste en tot nu toe enige auteur uit de Caraïben de prijs in ontvangst nemen". De inhoud van de brief zou hebben kunnen luiden: *'I do not doubt your ability to assess literary quality, but I do doubt whether you have ever read any West Indian texts. I suggest that next year's Nobel Prize for Literature is awarded to the West Indian author* [...zelf invullen...]'.

De scholieren zouden waarschijnlijk de Trinidese auteur Michael Anthony hebben voorgedragen. Anthony is de auteur van zeer toegankelijke en daardoor populaire romans als *The Year in San Fernando* (1965) en *All That Glitters* (1981). Was aan U vóór 8 oktober hetzelfde gevraagd te doen, dan zouden Uw gedachten mogelijk ook naar Trinidad zijn uitgegaan. Uw keuze zou dan - vanzelfsprekend - niet op Michael Anthony zijn gevallen, maar op V.S. Naipaul. Wie heeft de Caraïbische samenlevingen openhartiger opengesneden en indringender geanalyseerd dan Vidiadhar Surajprasad Naipaul? (Het antwoord moet natuurlijk luiden: Derek Walcott, maar daarover straks.)

ECHT GEBRUIKT

Het leerboek voor Westindische literatuur met de voorbarige schrijfopdracht bestaat daadwerkelijk en werd eind jaren tachtig zelfs hier en daar op Curaçao in het onderwijs gebruikt [*]. Het boek zou nu de vuilnisbak in kunnen, denkt U wellicht. Dat hoeft niet meer, want mede dankzij de vooruitziende blik van de Fundashon Material pa Skol - een onderafdeling van de eilandelijk schooladviesdienst Sedukal - ligt het boek al twee jaar op de landfill: Derek Walcott komt niet eens ter sprake in het leerboek daar het slechts is gewijd aan het proza uit de Engelstalige Caraïben. Middelbare scholieren voor Mavo, Havo en VWO op de Benedenwindse eilanden worden nu weer beter geïnformeerd over Britse en Noordamerikaanse literatuur dan over de literatuur uit de eigen Caraïbische regio. Zo hoort het toch eigenlijk ook: toen enkele jaren terug de Britse auteur William Golding de Nobelprijs voor literatuur kreeg, wist iedere leerling van de Mavo-, Havo- en VWO-scholen op de A.B.C.-eilanden wie hij was: de auteur van de bestseller *Lord of the Flies* (ook op video verkrijgbaar en daarom wel zo makkelijk te 'lezen' voor de lijst). Die sprankelende kennis van de leerlingen moet de Fundashon Material pa Skol goed hebben gedaan. Ons onderwijs is uitstekend aangepast aan de dominante westerse literaire prijswinnaars, waarden en normen.

In zijn reisverhaal *The Middle Passage. The Caribbean Revisited* (1962) wees V.S. Naipaul er tenslotte ook al op dat hier in de regio feitelijk niets noemenswaardig was gepresteerd in de loop van de geschiedenis. Hij schaarde zichzelf onvermijdelijk liever onder Europese dan onder Caraïbische auteurs. Naipauls vernietigende oordeel over Caraïbische samenlevingen en die van Derde Wereld landen in het algemeen sneden voor hem echter wel de weg af naar Stockholm.

VISITEKAARTJE

Het ontbreken van hoop - zelfs geen sprankje - in Naipauls werk en van de mogelijkheid om integere, creatieve en constructieve elementen aan te wijzen in Derde Wereld samenlevingen zijn anno 1992 geen visitekaartje voor een westerse commissie die prestigieuze prijzen voor onder meer 'de Vrede' uitreikt. De Nobelprijs voor Literatuur gaat aan Naipauls neus voorbij.

Een kleine twee miljoen gulden is bestemd voor Derek Walcott, de dichter en toneelschrijver die op 23 januari 1930 op St. Lucia werd geboren en daar zijn jeugd doorbracht, aan de University of the West Indies in Jamaica studeerde, jaren in Trinidad woonde en werkte, en nu al weer geruime tijd aan een Noordamerikaanse universiteit onder meer *'creative writing'* doceert. Naipaul werd door de Zweedse Academie voor Schone Kunsten gepasseerd en en passant flink op de vingers getikt: de Caraïben zijn wel degelijk in staat te presteren op een wijze die verder reikt dan de eilandelijke kusten, in ieder geval tot in Zweden toe. De vooruitziende blik van Fundashon Material pa Skol is bij nader inzien dus ook een 'beperkt gezichtsvermogen' gebleken (maar dan zonder de ontegenzeglijke kwaliteiten van Naipaul). Het leerboek mag verontreinigd zijn door opdrachten als de bovengenoemde en door het ontbreken van aandacht voor Walcott. Het kind werd met het vuile badwater weggegooid: op onze scholen is geen gestructureerd onderwijs in Engelstalige Caraïbische literatuur.

Hopelijk voelt de Fundashon Material pa Skol ook de tik van de Academie! De toekenning van zo'n prijs aan Derek Walcott zegt natuurlijk niet alles, maar enig niveau zal de Caraïbische literatuur dan toch wel hebben? Misschien is er in de ogen van Fundashon Material pa Skol sprake van nèt voldoende niveau om de overheid te adviseren voor Caraïbische literatuur eindelijk eens een heel klein, vast plaatsje te bewerkstelligen in het curriculum van onze scholen.

OASE

Het middelbaar onderwijs mag mede dankzij de Sedukal, c.q. Fundashon Material pa Skol een woestijn van literair analfabetisme zijn (voor wat betreft de Westindische literatuur, wel te verstaan), het eiland Curaçao biedt ook oases. 'Vijfenveertig jaar kultuur' schettert het door mijn radio en aan die slogan zit de naam van boekhandel Salas vast. In de winkel aan de Fokkerweg lagen al jaren vóór 8 oktober jl. twee gedichtbundels van Walcott geduldig te wachten op een koper. Zó'n boekhandel claimed met recht een band met de eigen kultuur. Op 10 oktober werd mr. J.Th.W., lid van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba, die koper. Dit weet ik omdat hij de dichtbundels diezelfde dag nog cadeau deed aan onze gemeenschappelijke vriend, de schrijver B. van L., die zijn 70ste verjaardag vierde. De Antilliaanse collega van Walcott ontdeed de dichtbundel *The Fortunate Traveller* (1982) van het kleurrijke papier, opende de bundel bij het gedicht *'A Sea Change'* en zijn ogen gleden over de volgende regels:

Islands hissing in rain,
light rain and governments falling.
Follow, through cloud, again,
the bittern's lonely calling.
Can this be the right place?
These islands of the blest,
cheap package tours replaced
by politics, rain, unrest?

Met deze twee eerste verzen uit *'A Sea Change'* kreeg Van L. direct een aantrekkelijk voorbeeld van Walcotts poëzie onder ogen (en U nu ook).

In Walcotts poëtische werk zorgen onverwachte samenplaatsing van woorden dikwijls voor een ironische en licht kritische uitwerking (slechts zelden, in tegenstelling tot Naipaul, is een sarcastische ondertoon en de daarmee beoogde doodsklap aanwijsbaar). Geen kunstmatige opeenhoping van poëtische stijlmiddelen, maar een rustige dosering ervan kenmerkt Walcotts werk (hier overwegend van klank en ritme). In Walcotts poëzie en dramatische werk spelen de meer of minder problematische kanten van het menselijk samenleven (zoals vervreemding, scheiding, isolement, onthechting, afhankelijkheid) altijd een hoogst belangrijke rol, maar nooit zonder de natuurlijke omgeving waarin dit samenleven plaats vindt. Hoe vaak dit menselijk samenleven ook het Caraïbische is, zelden wordt dit volledig losgekoppeld van dat in de Afrikaanse en Westerse wereld. (De vogel die onder de naam *'bittern'* gebukt gaat, is een *'roerdomp'*; een vogel die niet direkt met de Caraïben geassocieerd zal worden.)

Portret van Derek Walcott uit het boek 'Caribbean writers' van D.E.Herdeck et.al.(red.), Washington D.C., 1979.

NIET TOEVALLIG

De vragen uit het tweede vers zijn geen toevalligheid, maar onlosmakelijk verbonden met de grote zoektocht waaraan Walcotts poëzie vorm geeft: een zoektocht naar verworvenheden en beperkingen van zichzelf, van de Caraïbische, Afrikaanse en Westerse mens, de samenlevingen die ze vormen en hun geschiedenis. Hoewel beperkingen en tekortkomingen nooit verdoezeld worden (dat moet al voelbaar zijn uit deze twee verzen), komt de nadruk uiteindelijk steeds op de verworvenheden te liggen, zeker in zijn werk van de laatste twee decennia. Als hoogste verworvenheid is daar tenslotte steeds de menselijke creativiteit: Walcotts eigen werk is daar dan keer op keer het bewijs van.

Er kleven wel enkele nadelen aan de geciteerde verzen: de poëzie van Walcott is overwegend aanzienlijk gecompliceerder dan blijkt uit deze regels. De beeldspraak van Walcott is veelvuldig van dien aard dat ik vermoed dat U zijn poëzie liever zult lezen achter een bureau dan zachtjes schommelend in een hangmat. Bovendien bewerkt en verwerkt Walcott met name in zijn poëzie alle klassieke werken uit de Westerse literatuur, waaronder opmerkelijk vaak de Bijbel en Homerus epen (voor wat de laatste betreft is Walcotts gedichtencyclus *Omeros*, 1990, een overduidelijk voorbeeld). Hierdoor ontstaat een enorm netwerk van verwijzingen en wordt een wereld van literaire tradities binnen Walcotts teksten gehaald.

Walcott heeft jaren geleden al aangegeven dat hij met genoegen de prestaties van anderen in zijn eigen werk op de een of andere wijze onderbracht. In zijn opstel *'The Muse of History'* (1974) merkt hij op: *"Fear of imitation obsesses minor poets [...]. We know that the great poets have no wish to be different, no time to be original, that their originality emerges only when they have absorbed all the poetry which they have read, entire, that their first work appears to be the accumulation of other people's trash but that they become bonfires".*

Walcott zocht inspiratie tot in Japanse theatervormen, maar bovenal ook putte hij uit de wereld van de mondeling overgeleverde literatuur en van het traditionele vertellen als zodanig in de Caraïben. Voor zijn allegorische toneelstuk *Ti-Jean and his Brothers* (1958) maakte Walcott gebruik van tal van elementen uit de folklore van St. Lucia. Immer op natuurlijke wijze en met gepaste regelmaat schuiven creoolse varianten van het Engels aan bij het perfecte standaard Engels van zijn toneelwerk en gedichten. Modernere Caraïbische ritmes ontsnappen evenmin aan Walcotts aandacht. Onder meer aan de prestaties van Bob Marley toonde Walcott zich recentelijk enkele malen schatplichtig.

De geciteerde verzen suggereren ook niet voldoende dat Walcotts poëzie een sterk verhalend element bezitten. Hoe dominant de overpeinzingen, bespiegelingen en beschrijvingen ook mogen zijn (zoals algemeen gebruikelijk in poëzie), de poëtische cycli presenteren tegelijkertijd een opeenvolging van gebeurtenissen, die op hun beurt weer naar een climax toewerken. Het spanningsveld tussen literaire kunst en leven is in dezen veelvuldig het opmerkelijkste motief.

COLLECTIE

We kunnen kwalijk meelezen over de schouder van de 70-jarige auteur en door het immer doortastende optreden van de rechter W. kunt U pas over een paar maanden terecht bij Boekhandel Salas voor werk van de gelauwerde dichter en toneelschrijver uit onze regio. In de woestijn van het literair analfabetisme is er voor een nadere kennismaking met Walcotts werk dan altijd nog de Openbare Bibliotheek, waar Emy Maduro een enorme collectie Caribiana bewaakt. Ook op de vlakte van Hato treft men soms een bloeiende *dama di anochi* aan! Voor een belangrijk deel van Walcotts werk kunt U bij haar terecht én voor het nodige aan achtergrondinformatie. Hier hoor ik U natuurlijk te vertellen waar U zou kunnen beginnen in het werk van de Nobelprijswinnaar. Die keuze lijkt mij te moeten vallen op Walcotts essay *'What the Twilight Says: An Overture'* in de verzameling van vier van zijn toneelstukken *Dream on Monkey Mountain and other plays* (1970) en op zijn bundel *Another Life* (1973). Het eerste zou eigenlijk verplichte lectuur moeten zijn voor een ieder in de Caraïben - ook hier op het eiland dus - die meent zich aan het schrijven van of over literatuur te moeten bezondigen. Het behandelt op indringende wijze onder meer het spanningsveld tussen intellectuele behoeften en betrokkenheid bij 'het volk'.

De dichtbundel tekent met ongeëvenaarde diepgang en sensibiliteit de verleidingen van de verschillende culturele invloeden op de Caraïbische mens in het algemeen en op de auteur in het bijzonder. Feitelijk betreft het een touwtrekken waaraan de Caraïbiër bijna ten onder gaat. Maar onder de handen van Walcott groeit deze strijd uit tot een majestueus eerbetoon aan zijn regio en haar creatieve vermogen om invloeden van buiten in haar voordeel aan te wenden. De zekerheid dat dit volbracht kan worden spreekt al uit de eerste van de honderden regels die *Another Life* vormen.

Verandahs, where the pages of the sea
are a book left open by an absent master
in the middle of another life -
I begin here again,
begin until this ocean's
a shut book, and, like a bulb
the white moon's filaments wane.

Een dergelijke vastberadenheid om iets tot een bevredigend einde te brengen, verdient het zondermeer om de Nobelprijs te krijgen, maar vooral ook om hier op de eilanden gewaardeerd te worden. Mondjesmaat is dat ook wel gebeurd.

Vetaling naar Nederlands van Martinus

Frank Martinus Arion vertaalde meer dan tien jaar terug *Dream on Monkey Mountain* naar het Nederlands. Hoewel het stuk in Nederland werd opgevoerd, meende het N.R.C.-Handelsblad van 8 oktober jl. dat, met uitzondering van enkele gedichten in een verzamelbundel van Engelstalige literatuur, er geen teksten van Walcott zijn vertaald naar het Nederlands. Over de reikwijdte van blikvelden gesproken! De vertaling ontbreekt helaas ook aan de bibliografie van de werken van Martinus Arion, die vorig jaar verscheen in het boek Drie Curaçaose Schrijvers in Veelvoud. In 1981 werd Walcott op Aruba uitgenodigd om een workshop te verzorgen over uiteenlopende aspecten van het toneel (zie W. Rutgers, *'Derek Walcott: a personal encounter'*, Antillen Review, vol 2, no. 1, dec. 1981/jan. 1982). Walcott is dus niet geheel aan de Antilliaanse aandacht ontsnapt, maar bijzonder indrukwekkend is het een en ander niet. Mondjesmaat is te weinig: Derek Walcott dient op handen gedragen te worden!

[Het leerboek waarover gesproken wordt in de eerste alinea's, is Something Rich Like Chocolate; Introduction to Caribbean Prose Writing in English van ondergetekende, uitgegeven door Editorial Kolibri, Curaçao, 1985 (1ste oplage), 1986 (2de oplage).]

Vandorp - Eddine n.v.

De volgende bestsellers zijn binnen:

Presumption of Quilt - Herb Brown

The Ceremony - Joseph Pistone

Blue Orchids - Julia Fenton

Somewhere along the Way

Elaine Coffman

Komt u even langs?